

Valentina PRISECARI

lector universitar, doctorandă,

Universitatea de Stat din Moldova

METAFORELE CONCEPTUALE COMPUSE ÎN DISCURSUL IDENTITAR GERMAN DE DUPĂ 1989

După anul 1989 identitatea germană a cunoscut o schimbare din toate punctele de vedere prin metamorfoze, păstrând în același timp drama abolirii barierei de separare între Berlinul Occidental și Republica Democrată Germană timp de aproape 28 de ani. Modificările care au survenit după evenimentul de cotitură în plan social, politic, economic, ca mod de viață, de gândire, sunt reflectate în discursurile prezidențiale (Richard von Weizsäcker (RW), Roman Herzog (RH), Johannes Rau (JR), Horst Köhler (HK), Christian Wulff (CW), Joachim Gauck (JG), discursurile respective fiind o formă de ideologie identitară care au marcat cursul istoric al țării date. Doctrinile politice și filosofia acestora au afectat profund evoluția gândirii și culturii naționale, având un impact puternic asupra dezvoltării ei. Prezentul articol se focusează pe identificarea metaforelor conceptuale în discursul identitar prezidențial (în număr total de 16), care formează identitatea metaforică. Identitatea fiind modul de manifestare al unui popor (comunități omenești), modul de a gândi, de a exista, este și cultura acestuia (cultura – comportament uman direcționat valoric). Vom cerceta modul de funcționare a identității lingvistice prin intermediul metaforelor conceptuale.

Cuvinte-cheie: identitate, discurs, discurs identitar, metafora conceptuală, identitate metaforică

After 1989, German identity has undergone a change in all respects by metamorphoses, while preserving the drama of breaking the separating barrier between West Berlin and the German Democratic Republic for almost 28 years. Changes that occurred after the social, political, economic change as a way of life, thinking, are also reflected in the presidential speeches (Richard von Weizsäcker (RW), Roman Herzog (RH), Johannes Rau (JR), Horst Köhler (HK), Christian Wulff (CW), Joachim Gauck (JG), at the same time the speeches were also a form of identity ideology that marked the historical course. Political doctrines and their philosophy deeply affected the evolution of national thinking and culture, with a strong impact on its development. This article focuses on identifying conceptual metaphors in the presidential identity discourse in a total number of 16 that form the metaphorical identity. Identity is the way of being of a nationality (human communities), how they think, how they exist, its culture (culture – the behavior value oriented). We will explore linguistic identity through metaphysics of conceptual metaphors.

Key words: identity, discourse, identity discourse, conceptual metaphor, metaphoric identity

În literatura germană de specialitate cu privire la metaforă aproape că lipesc studii despre metaforele conceptuale compuse. Unica lucrare de referință a fost cea scrisă în 2010 de Helge Skirl, unde sunt prezentate 40 de exemple de metafore compuse. Skirl pornește de la ideea că metaforele compuse sunt o inovație semantică și îndeplinesc o funcție pragmatică și de coerență în text. În același timp autoarea germană menționează că metaforele compuse pot fi identificate și interpretate doar într-un anumit context pragmatic de comunicare [1]. Noi am extins cercul cercetării de la metaforele compuse menționate

anterior spre cele conceptuale. Din mulțimea metaforelor conceptuale compuse am selectat cele care au combinația ABSTRACT $\cap$ CONCRET ($A \cap C$), dar apar și unele, foarte puține, care inversează dihotomia, pornind de la CONCRET $\cap$ ABSTRACT ($C \cap A$). Majoritatea metaforelor apar sub conexiunea $A \cap C$. Prin intermediul metaforelor conceptuale compuse se face conexiunea dintre două paliere: unul abstract și celălalt concret sau viceversa.

Raportate la nivelurile metaforelor per ansamblu, metaforele compuse germane fac parte din nivelul cultural, situându-se între nivelul universal și cel individual, deoarece comparativ cu limba română sunt impregnate de un colorit național care nu apare și în alte limbi. Trecerea de la un nivel la altul are loc diacron. Astfel metaforele de la nivelul individual pot trece la cel cultural, iar cele de la nivel cultural pot ajunge la nivelul universal.

Metaforele conceptuale compuse fac trimitere la o parte dintr-o entitate și nu găsim expresii care să facă trimitere la toată integritatea fizică a unui obiect, de exemplu la o construcție în ansamblul ei. Această observație apare în lucrarea lui Clausner și Croft [2, p. 260]. Un exemplu de metaforă conceptuală frecvent utilizat este cel care presupune că TEORIILE SUNT CONSTRUCȚII care la nivel lingvistic apar în expresia „această teorie are un fundament solid”. Din necorespunderea acordurilor gramaticale de număr am evitat predicativul “este” ori “sunt” și am folosit semnul $\cap$ care semnifică intersectarea A cu B.

ZEIT $\cap$ FENSTER

„Eine der Lehren aus der Paulskirche ist es ja auch, daß die Zeitfenster für politische Veränderungen nicht beliebig lange offen stehen, und daß es sehr lange dauern kann, bis sie sich ein zweites Mal öffnen.“ (RH 18.05.1998)

WERTE $\cap$ GRUNDLAGE

Wertegrundlage „In einer offenen Gesellschaft kommt es nicht darauf an, ob diese Gesellschaft ethnisch homogen ist, sondern ob sie eine gemeinsame Wertegrundlage hat.“ (JG 3.10.15) Grundlage - Basis

Analogiile regăsite (de exemplu WERTE $\cap$ GRUNDLAGE) în expresiile metaforice au un specific comunitar / național, fiind plasate la nivelul metaforelor conceptuale culturale. Conexiunea „Integration” și „Lotse” nu se regăsește în alte culturi, ci este specifică culturii germane, fiind în același timp și o inovație semantică modernă.

INTEGRATION $\cap$ LOTSE

„Viele - zum Beispiel als Integrationslotsen - freiwillig, uneigennützig und ehrenamtlich.“ (CW 3.10.2010)

Așa cum am menționat majoritatea metaforelor apar sub formula $A \cap C$, dar am înregistrat câteva care au această analogie inversată $C \cap A$. În exemplele care urmează apare analogia inversată CONCRET $\cap$ ABSTRACT.

ERFOLG $\cap$ BLÜTE

„Wenn es uns gelingt, die transeuropäischen Verkehrsnetze auszubauen, die Energieversorgung auf eine sichere Grundlage zu stellen und die wirtschaftliche und soziale Konvergenz und Kohärenz aller europäischen

Länder zu stärken, dann ist in Europa eine Blütezeit möglich wie selten in seiner Geschichte.“ (HK 31.10.2009)

ÜBERZEUGUNG $\cap$ FELSEN

„Denn die Zukunft, davon bin ich felsenfest überzeugt, gehört den Nationen, die offen sind für kulturelle Vielfalt, für neue Ideen und für die Auseinandersetzung mit Fremden und Fremdem.“ (CW 3.10.2010)

WILLE $\cap$ GEBÄUDE

„Dafür brauchen wir weiterhin Aufbauwillen, Tatkraft, Engagement, alles das, was ungezählte Menschen in unserem Land Tag für Tag beweisen.“ (HK 3.10.2008)

„Sternstunde“ (română „oră siderală“, „moment de glorie“) este o metaforă folosită pentru a denumi deciziile, evenimentele sau acțiunile care vor influența soarta sau viitorul. În viața cotidiană acestea au o conotație pozitivă. Noțiunea a fost preluată din astrologie semnificând nașterea unui copil și drumul vieții. Lexemul a căpătat popularitate odată cu apariția cărții „Sternstunden der Menschheit“ (1927) de Stefan Zweig, care include 14 povestioare eseiste, cum ar fi „Descoperirea Oceanului Pacific“, „Primul telefon“ etc, evenimente importante care au marcat istoria omenirii, analizând-o prin procese de tranziție. Aceasta constatare demonstrează necesitatea cunoștințelor enciclopedice pentru identificarea și interpretarea metaforelor cu specific sociocultural. Deoarece vorbitorul accesează curiozitățile lingvistice, receptorul, fie vorbitor nativ sau traducător, se confruntă cu necesitatea de decodificare. În același timp, mai apare principiul frecvenței, a „repetiției”, menționat de către G. Lakoff, ca foarte important pentru schimbarea nivelului neuronal.

STUNDE + STERN

„Diesen Weg sind Michail Gorbatschow, George Bush und Helmut Kohl miteinander gegangen, als 1989 unser aller Sternstunde schlug.“ (HK 31.10.2009)

„Drei Völker, drei Männer, und eine geschichtliche Sternstunde, die im irdischen Kalender von Frühjahr 1989 bis Herbst 1990 reichte, zweimal Saat und Ernte.“ (HK 31.10.2009)

Deciziile, evenimentele și acțiunile menționate pornesc de la o anumită idee, de aceea ideile sunt egale cu ceva prețios, cum ar fi bogăția, din care a rezultat și lexemul „Ideenreichtum”. Sinonime „Einfallsreichtum, Fantasie, Kreativität, Schöpfergeist, Schöpferturn, Fähigkeit” și antonime „Ideenarmut, Einfallslosigkeit, Fantasiearmut” sau, la polul opus, „Wissen, Kennen, Erfassen, klar sehen” [3]. Din cele lecturate am schematizat următoarele niveluri ale lexemului „Ideenreichtum” și direcțiile conceptuale de funcționare ale acestuia: Ideenreichtum $\rightarrow$ Wissen, Kennen, Erfassen $\rightarrow$ Chaos.

Bogăția ideilor este considerată în societatea germană ca ceva important care trebuie cultivat și valorificat, deoarece implică creativitatea și analiza unor evenimente sau fenomene din diferite perspective. Din compararea lexemelor

rezultă conceptele IDEEN $\cap$ REICHTUM (Ideenreichtum) $\neq$ IDEEN $\cap$ ARMUT (Ideenarmut). Prezența analogiei dintre idee și bogăție la nivel subconștient a dat naștere lexemului „Ideenreichtum”. Credem că această creativitate semantică este rezultatul unei experiențe *posteriori*, de unde vin idei despre o altă temă de cercetare, care a trezit curiozitatea oamenilor de știință, precum și cea a cercetătoarei Aoife McLysaght.

IDEE $\cap$ REICHTUM

„Da ist auch durch Ideenreichtum und Tatkraft vieles geschaffen worden - im Westen und im Osten.“ (JR 12.05.2004)

„Den Begabungen und dem Können, dem Fleiß und dem Ideenreichtum der Menschen in unserem Lande.“ (JR,)

Ideile sunt analogate și cu persoanele „Ideengeber” sinonim cu „kreativer Denker”. Cuvântul își amplifică frecvența utilizării începând cu anul 1990, când a fost înregistrată raportul de frecvență de 7 / 1 milion *Token*, apoi continuând în creștere până în 2002, când a înregistrat o frecvență de 185 / 1 milion *Token*, până în prezent având o relativă constantă [4].

IDEE $\cap$ PERSON

„Und die Banken bei uns sollten sich überlegen, ob es nicht auch in ihrem Interesse liegt, unseren Ideengebern in der gewerblichen Wirtschaft mehr Aufmerksamkeit und handfeste Unterstützung zu geben.“ (HK 17.06.2008)

În timp ce ideile sunt bogăție, gândurile sunt o proprietate, o posesie a cuiva. Conform definiției din Duden online „Besitzstandsdenken” apare cu explicația „Denkweise, die in der Überzeugung gründet, dass das Erreichte nicht verhandelbar ist (besonders im Zusammenhang tarifpolitischer Auseinandersetzungen).”

GEDANKEN $\cap$ BESITZ

„Aber allzu defensives Besitzstandsdenken muß wieder der offensiven Wahrnehmung sich bietender Chancen weichen.” (RH 3.10.1994)

Gândurile, cugetul cuiva sunt asociate cu un „șablon”, adică cu un tipar deja gata pregătit. În acest context „Denkschablon” ar fi forma inițială și primitivă a extinderii spre cuvântul „Ideenreichtum”, pentru că „Denkschablon” exclude creativitatea.

GEDANKEN $\cap$ SCHABLONE

„Niemand will gern auf seine Besitzstände verzichten, auch nicht auf liebgewordene Denkschablonen.” (RH 3.10.1994)

Un alt concept important prezent în vocabularul germaneste „Erfahrungsschatz”. Conform dicționarului DWDS, care este format dintr-un corpus de ziare, acest lexem a atins frecvența maximă de utilizare în anul 1975, apoi s-a înregistrat o scădere.

ERFAHRUNG $\cap$ SCHATZ

„Sie verbindet uns mit einem Erfahrungsschatz, der uns gerade jetzt bestärken kann.“ (JG 3.10.2015)

La fel ca și experiența, cultura este văzută ca un material util pentru analiză:

KULTUR $\cap$ GUT

„Heute braucht es keine Verrenkungen mehr, um deutsches Kulturgut zu bewahren und zu pflegen.“ (HK 3.10.2008)

Viața este comparată cu o „schită, proiect“. Conform explicației Duden Online, înțelegem „Lebensentwurf“ că „Planung des eigenen Lebens, Vorstellung vom (typischen) Verlauf des Lebens“. „Lebensplanung“ implică capacitatea, dorința și libertatea de planificare, proiectare și anticipare a propriei vieți. Conform dicționarului DWDS, lexemul a început să crească în frecvența utilizării începând cu anii '80-'90, odată cu Reunificarea Germaniei, când s-a decis colectiv să se edifice propria identitate bazată pe principii și valori fundamentale.

LEBEN $\cap$ ENTWURF

„Ein freiheitliches Land wie unseres - es lebt von Vielfalt, es lebt von unterschiedlichen Lebensentwürfen, es lebt von Aufgeschlossenheit für neue Ideen.“ (CW 3.10.2010)

„Die Vielzahl von Lebensentwürfen hat in unserer Gesellschaft eine Vielzahl von Milieus mit jeweils eigenen Kommunikationswegen hervorgebracht. Pluralität existiert oft nicht mehr in einem Miteinander, sondern in einem unverbundenen Nebeneinander oder sogar Gegeneinander“ (JG 18.01.2017)

Referitor la dezvoltarea societății germane s-a preferat domeniul sportiv. Dezvoltarea este comparată cu sărituri „Entwicklungssprünge“. Termenul a evoluat în utilizare, începând cu ani '90 s-a înregistrat o creștere semnificativă.

ENTWICKLUNG $\cap$ SPRÜNGE

„Historisch betrachtet, sind Entwicklungssprünge nichts Neues.“ (JG 3.10.2013)

Concluzii

1. Din analiza metaforelor compuse din corpusul discursiv a rezultat 30 de metafore conceptuale și 39 de exemple de expresii metaforice. ARMUT $\cap$ FEIND, ENTWICKLUNG $\cap$ SPRÜNGE, ERFAHRUNG $\cap$ SCHATZ, ERFOLG $\cap$ BLÜTE, GEDANKEN $\cap$ BESITZ / SCHABLONE, GEFÜHL $\cap$ WERT, IDEE $\cap$ PERSON, IDEE $\cap$ REICHTUM, INTEGRATION $\cap$ LOTSE, KRAFT $\cap$ QUELLE, KULTUR $\cap$ GUT / KREIS, LEBEN $\cap$ GANZES / ENTWURF / KREIS, LERNEN $\cap$ WEG, MACHT $\cap$ KAMPF, PRIVAT $\cap$ SPHÄRE, SIEG $\cap$ ZUG, WERTE $\cap$ GRUNDLAGE, WOHLSTAND $\cap$ QUELLE, SOLIDARITÄT $\cap$ ZUSCHLAG, STUNDE + STERN, TREUE $\cap$ LINIE, ÜBERZEUGUNG $\cap$ FELSEN, WILLE $\cap$ GEBÄUDE, WUT $\cap$ MASCHINE, ZEIT $\cap$ FENSTER, ZÖGERN $\cap$ HERZ

2. Producerea unei metafore rezultă din necesitatea întrebuirii unui anumit lexem, fie doar pentru o scurtă perioadă de timp. Rezultatul creării unei metafore compuse este „proprietatea“ unei comunități, iar preluarea și

interpretarea acesteia de către o altă comunitate poate fi nepotrivită contextului intelectual și cultural nou.

3. Crearea unei metafore conceptuale compuse argumentează anterioritatea logosului pragmatic raportat la logosul cognitiv.

4. Metaforele compuse structurează cunoștințele, ghidează înțelegerea și îndeplinesc funcția epistemologică.

Referințe bibliografice:

1. Skirl, Helge. Kompositum metaphern – semantische Innovation und textpragmatische Funktion. In: *www.metaphorik.de* 19/2010 (accesat 01.06.2018)
2. Clausner, Timothy C. and Croft, William. Productivity and Schematicity in Metaphors. In: *Cognitive Science* Nr. 21 (3), 1997. Pp. 247-282
3. Ideenreichtum. <https://wiki.yoga-vidya.de/Ideenreichtum> (accesat 02.06.2018)
1. 4.DWDS (Das Wortauskunfts system zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart). Dicționar german online: www.dwds.de
4. Corpus: www.bundespraesident.de. (accesat 10.05.2018)